

OSNOVNA ŠKOLA „JOSIP KOZARAC“ SOLJANI

Soljani 1903.

Izložba povodom obilježavanja

**650 GODINA OD PRVOG SPOMENA IMENA
SOLJANI SZOLJAN – 1364.**

u prostorijama Osnovne škole „Josip Kozarac“ Soljani

19. - 24. prosinca 2014.

PREDGOVOR

Ove godine navršava se 650 godina od prvog pisanog spomena imena Soljani kao srednjovjekovnog posjeda Vukovske župe i vlasništva plemićke loze Morovića.

Posjed Soljani upisan je u srednjovjekovne listine kao i još nekolicina posjeda i sela u vlasništvu plemićke loze Morovića i to prilikom diobe među članovima obitelji Morović 1364., a i kasnijih godina kada se taj posjed spominjao. Posjed Szoljan je te godine bio vlasništvo Nikole Morovića.

Osnovna škola „Josip Kozarac“ Soljani stavila je stoga u svoj program postavljanje izložbe u povodu ove velike obljetnice sela Soljani. Petero učitelja i stručnih suradnika zaduženi su za postavljanje izložbe.

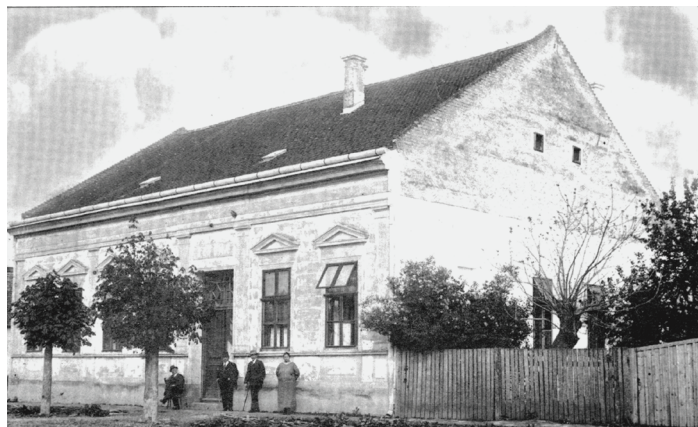
Učitelji ove škole su kroz povijest uvijek bili nositelji kulturnog života u selu. Ovu tradiciju želimo obnoviti i nastaviti. Mišljenja smo da učitelji uz svoj svakodnevni rad sa djecom mogu mnogo pridonijeti u obogaćivanju kulturnog života u mjestu, nastojati podići kvalitetu i proširiti obim kulturnih događanja za čime teže mnogi Soljanci.

Ako tomu pridonesemo i postavljanjem ove izložbe naše će zadovoljstvo biti veliko.

Osim toga ova izložba će poučiti naše učenike o povijesnoj i kulturnoj baštini Soljana što nam je također cilj i što je dio našeg odgojnog i obrazovnog programa.

Suradivali smo sa Župnim uredom Soljani, Zavičajnim muzejom „Stjepan Gruber“ u Županji, HDA Vukovar i Državnim arhivom u Zagrebu.

Nakladnik

Osnovna škola 1925.

Szoljan, Zolyan, Zolan

„Szoljan 1364/381. Zolyan 1450./450. Zolan vlasništvo Nikole Morovića (Mikloša - mađarski) (1364.), zatim morovićke plemićke grane (1450.). U susjedstvu Paova (1364.), spominju ga između Šimonovaca i Popovaca (1450).“¹

Prvi Soljani su bili u susjedstvu Paova što odgovara današnjoj rudini Selište. Selište se nalazi s južne strane Paovske bare uz rudinu Malo Paovo. A to što piše da ga spominju između Simonovc i Popovc znači da je u popisima starih listina bio po redu iza Simonovc, a ispred Popovc, a ne da se između njih morao i nalaziti. Cijeli taj dio soljanskog hatara zove se i danas Staro selo. Ovo ime posjeda spominje se nekoliko puta u 14. i 15. stoljeću.

Kasnije se selo Soljani formira južnije i za vrijeme Turaka se zasigurno nalazilo na području koje se danas zove Staro selo. Ono je sa lijeve i desne strane puta prema Studvi neposredno je na kraju, danas naseljene Štrosmajerove ulice koju Soljanci također zovu Staro selo. Dakle stari Soljani prije saseljavanja sela, stjerivanja kuća u red, za vrijeme Vojne krajine, bili su malo sjeveroistočno od današnjeg sela. Vjerojatno je odmah iza Turaka bilo stanova i na Selištu i u Paovu ali glavnina sela bila je na rudinama koje se danas zovu Staro selo. Razlog što se selo formiralo prema jugu od Selišta, možemo pretpostaviti da je bio prelazak na viši teren gdje je zemljište bilo manje podložno poplavama. Međutim postoji i mogućnost da su se novi doseljenici u tursko doba naselili na mjestu gdje je Staro selo, a oni sa Selišta i Paova tamo i ostali sve do saseljavanja jer to zemljište nikad nije napušteno.

Što se tiče samog imena sela Soljani sada je daleko lakše o tome davati neku pretpostavku pa i tvrdnju. Sada kad znamo **da se ime Szoljan pojavljuje još daleke 1364. godine**, možemo donositi i sigurnije zaključke.

Najprije ćemo prenijeti konstatacije povjesničara Stjepana Pavičića, koji također ranije nije imao podatke o imenu Soljana iz 1364. godine, ali je imao svoju procjenu: „Bit će da su ti Mađari bili stvorili to ime koji su onda hrvatski starosjedioci okrenuli na svoj oblik. Stoga ono i neće u sebi imat korijen - Sol koji se nalazi u riječi Soljanin. To ime vodi porijeklo od Soli, a ono označuje čovjeka koji je iz Soli, stare pokrajine na zemljištu današnje Tuzle.“²

Nastankom imena Soljani bavili su se i drugi pa tako i svećenik, povjesničar Ambrozije Benković. Obratit ćemo pozornost i njegovoj konstataciji

¹ Engel, Pal. (Mađarski povjesničar, jedan od najboljih poznavatelja srednjovjekovnih posjeda u Vukovskoj županiji.): Mjesta Vukovske županije u srednjem vijeku (Rukopis)

² Pavičić. S.: Razvitak naselja u županjskom području, Županjski zbornik, str. 63.

koju ne bi smjeli olako previdjeti. „Patareni koji se nisu htjeli, vratiti u katoličku crkvu, prešli su u Slavoniju. Onog je možda vremena početak slavenskog sela Bošnjaci, gdje se dio sela i danas zove Pogan i spominje na doseljene patarene... Izbjeglice iz Soli dali su ime slavonskom selu Soljani... Soljani se u starim spisima pišu Saly, Sauli, Zauli.“³ Vidimo da i ovaj autor smješta prvo ime sela Soljana na sam početak 14. stoljeća. Mišljenja je također da su bogumili (patareni) iz pokrajine Soli donijeli ime Soljani što bi se poklapalo sa prvim spominjanjem imena Szoljan 1364. i ranijeg sa početka 14. stoljeća, Sauli.

Za vrijeme Turaka pojavljuje se ime Salanik, Islanici za koje McGowan, autor - Popisa sela u turskom Srijemu (Srijemskom sandžaku) -, nije siguran gdje se nalazi. Postoji mogućnost da se radi o Soljanima.

Ime Soljani u literaturi se ponovo pojavljuje odmah poslije Turaka, već 1713. godine. Dakle sigurno je da su postojali i za vrijeme Turaka.

3 Benković, A.: Gorice u Posavini, „Iskra“, Vinkovci 1968. str.18.i 19.

Inače možemo pouzdano reći da je posjed Szoljan 1364. godine bio prilično velik i prostirao se od Paova na sjeveru, Popovaca, Šimunovaca i Cerja na istoku i jugoistoku, te do Drenovačkih posjeda na jugu i posjeda Verbania na zapadu.

Ovdje navodimo i druge posjede i sela koji se spominju prvi puta iste, 1364. godine, a nalazili su se na području današnje katastarske općine Soljani i preteča su današnjim Soljanima.

Paho (Paovo)

„Paho 1364./381. Paho 1450./450. (Paovo) kod diobe Morovića pripalo je Stjepanu u Susjedstvu Szolyana, od Zvezdanreve dijelila ga Drasetamlakay voda (1364.) I dalje pripadao morovičkoj plemićkoj grani (1450.).

Oko 1570. za vrijeme turske vladavine Pahovo selo je u morovičkoj nahiji. Danas na području Soljana, sjevero-istočno pored Studve.“⁴

Paovo danas zahvaća oranice Veliko Paovo i Malo Paovo zatim Paovsku baru koja se danas iskrivljeno zove Poljska bara i veliko šumsko područje koje se od ovih oranica prostire do Studve.

Samo selo Paovo nalazilo se uz Paovsku baru sa sjevero-istočne strane prema šumi i uz Paovske livade koje su se prostirale također sjevero-istočno od Paovske bare.

Zemljovid iz
18. stoljeća

⁴ Engel, P.: isto

Pretoka (Popovc), Pretoka, Popoywch, Prethoka

„Pretoka (Popovc) 1364./381. Pretoka 1450./450. Popoywch, Prethoka 1484. Vlasništvo Morovića (Ivanovo?) u blizini Šimonfalve (1364.), kasnije dijelom pripada Morovičkoj plemićkoj lozi (1450.) a dijelom je pripadajući dio Morović dvorca (1484.) Spominju ih između Soljana i Broda (1450.), Strvca i Šimonovca (1484). Oko 1570. Popovci, drugim imenom Pretoka selo u morovičkoj nahiji, ima oranice na Vutišinci pustari koja je pripadala Ostrošincima, McGowan 109.126: Popivči drugo ime Piretoqa. Prostirala se između Strošinaca i Soljana (Cs. II. 345)⁵

Velika rudina istočno od Soljana, na soljanskom hataru, prema Strošincima zove se Popovci. Na njoj se nalazi staro groblje Popovci koje je stoljećima imalo, najprije drvenu crkvu, a onda zidanu 1824. potpuno jednaku kao što je ona na Šumanovcima koja je građena 1822. U 14. stoljeću franjevački samostan u Alšanu razvio je veliku aktivnost ali rezultati su bili slabi u pogledu

Crkva na groblju Popovci

Detalj sa groblja Popovci

⁵ Engel, P.: isto.

Barjak svetih Kuzme i Damjana

Crkveni jastučić iz 1888. godine

Misnica
sa kraja
19. stoljeća

obraćenja bogumila na ovom području, „... podignute su samo dvije crkve jedna u Šumanovcima, a druga u Soljanima.“⁶

Dakle prema ovim navodima na Popovcima je crkva postojala još u 14. stoljeću. Postoji i predaja da se stara crkva zvala Sveti Petar soljanski, a u vizitacijama filijale Soljani iz 1745. godine zapisano je da u šumama između Soljana i Strošinaca postoji groblje koje služi za oba sela i podignuta drvena crkva, a crkveni god slavi na blagdan Svetog Petra i Pavla, dakle Soljanci slave u početku crkveni god upravo po crkvi s Popovaca. To znači da je ona na groblju bila prije od saseljavanja sela i gradnje crkve u selu i služila je za sela Soljane i Strošince kao i groblje, a bogoslužja su se održavala u 18. stoljeću po nekoliko puta u tijeku godine. U vizitaciji iz 1811. piše da postoji vrlo staro groblje Popovci i da se za blagdan sv. apostola Petra i Pavla održava jednom godišnje bogoslužje. Nedaleko od groblja prema zapadu postoji rudina koja se zove Pritoka što potvrđuje i drugo ime za Popovce.

ZVIZDAN-GRAD

„Zvezdanreve (Brod) 1364/381 Zuezdanreue; 1450/450: Brod 1484: Brood vlasništvo Morovića (1364), dijelom od plemićke loze (1450.), dijelom pripada uz Morović dvorac (1484.) Spominju ga između Popovaca i Pahova, to jest Simonovca i Vojtišta (1484.). U susjedstvu Pahova. Oko 1570. je Zvezdan Brod pustara u morovićkoj nahiji, u blizini Pahova.“⁷

Jasno nam je da se radi o srednjovjekovnoj utvrdi Zvizdan-gradu (Zvjezdan gradu) na rijeci Studvi, njezinoj desnoj obali. Nalazi se sjeverno od Paova, šume na soljanskom hataru. Odmah pored Zvizdana, prema studvenskom drumu, uz gat (prijelaz preko Studve) nalazilo se selo Brod.

Zvizdan-grad je utvrda koji je još u srednjem vijeku, vjerojatno u bitkama razrušen, a možda i u požaru uništen. Tim prije jer se u početku spominje Zvezdanreve, a kasnije, od 1450. godine, samo Brod. Utvrda Zvizdan-grad ima posebnu kulturno-povijesnu značajku za Soljane i Cvelferiju.

Prema povjesničaru Stjepanu Pavičiću Zvizdan-grad izgrađen je u 10. stoljeću možda nešto ranije ili kasnije. Kaže da su ga gradili tadašnji hrvatski stanovnici možda na još starijoj podlozi. Po imenu bi trebao imati lik zvijezde sa pojedinim izdancima. Uloga Zvizdan-grada bila je, između ostalog, i čuvati siguran prijelaz za pješake i kolno prelaženje (Csanki, 365). Selo Brod bilo je

⁶ Pavičić, S.: Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji, Zagreb, 1953. str. 43.

⁷ Engel, P.: isto.

pored Zvizdan-grada, a to je bilo u vrijeme Pavičića (početak 20. st.) veliko polje s desne strane Studve kraj mosta.

Kad se govori o Zvizdan-gradu, neki ga zovu i Zvijezdan-grad, a Soljanci najčešće Grac. Misli se na srednjovjekovnu utvrdu, kako smo rekli na desnoj obali Studve. Zvizdan-grad ima dva opkopa, vanjski plići i unutrašnji znatno dublji i širi koji je povezan sa istočne strane s rijekom Studvom. Na otoku – tvrđavi još se vide ostaci zidina i svodova na nekoliko mjesta. Kad se hoda po tom otoku pod nogama odjekuju šupljine koje se nalaze ispod svodova, vjerojatno su to hodnici ili neke prostorije. Cijeli otok prekriven je zemljom i izraslim šumskim drvećem.

Zapravo se ovdje radi o vrlo staroj utvrdi koja je davno prije Turaka već bila razrušena. Krajem 19. stoljeća rušili su se oko tvrđave, pa i na njoj hrastovi orijaši koji su tada imali između 350 i 400 godina starosti. To znači da su na ostacima tvrđave oko 1500. godine već rasli mladi hrastovi. Do danas nam nije poznato kada je zapravo tvrđava razrušena. Vjerojatno se to dogodilo u drugoj polovici 15. stoljeća. Naime postoji jedan zapis Dionizija Švagelja: Janus Panonius – Ivan Česmički koji spominje Zvizdan-grad: „I sljedeće 1464. pratio je kralja Matijaša u ratovanjima dolinom Spreče, no i opet ga jak napad bolesti spriječi da u ratnim okršajima direktno sudjeluje. Korvin je tada pohodio Lučicu, a boravio je jedno vrijeme u Zvijezdan gradu, na Studvi i Smogvi“.⁸ Je li tada već Zvizdan-grad bio djelomično razrušen?

Konačno 2006. godine Mirjana Paušak arheologinja i voditeljica Zavičajnog muzeja „Stjepan Gruber“ u Županji obavila je probna iskopavanja na nalazištu Zvizdan-grad kod Soljana. „Lokalitet se nalazi duboko u šumi ...Na otočiću s duplim opkopom s tri strane i rijekom Studvom s istočne strane. I ako je lokalitet evidentiran u Županjskom muzeju gotovo od njegova osnutka 1953. i u popisu je zaštićenih lokaliteta iz 1968. nikad nije stručno istražen. U povijesnim se izvorima zemljište oko izvora Studve navodi kao posjed feudalne obitelji Gut-Keledi, (kasnije Morovića op. autora) velikih posjednika u staroj Vukovskoj župi prije dolaska Turaka.

Ostaci utvrde na otočiću su površine. 1,7 hektara. Drugi unutrašnji opkop širine 23 m i dubine 10 m, obuhvaća polukružno otočić dužinom od 163 m s tri strane i spaja se sa Studvom s dva kraka. Nasip između dva opkopa varira širinom od 15 do 20 m. Vanjski opkop je znatno plići, manje pravilnog oblika i neujednačene širine. Za razliku od drugog opkopa, samo je u jače kišnom periodu pod vodom, kao i okolna šuma. Drugi opkop je samo krajem ljeta suh.⁹

⁸ Švagelj, D.: JanusPanonius – Ivan Česnički

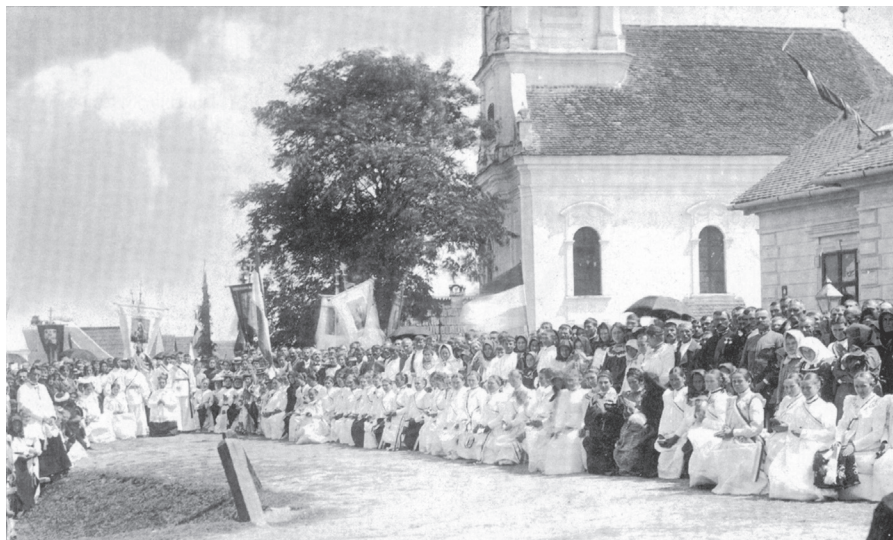
⁹ Paušak, M.: Izvješće o probnom iskopavanju na nalazištu „Zvizdan-grad“ K.O. Soljani, , ZMSG Županja 2006.

Zvizdan grad i opkop

Na otočiću se uočava jedan vanjski zid dugačak oko 11 m. i visine 1,2 m. Također se vidi jedan luk koji je ranije otkopavan pa ponovo zatrpavan. Vidljive su po otoku uzvisine ispod kojih se mogu vidjeti zidani lukovi. Istraživači su otvorili tri sonde na tri mjesta na otočiću. Jednu ispred spomenutog luka, drugu s druge strane luka i treću uz nadzemni zid. Debljina zida je 2,20 m. obzidan je ciglom, a ispunjen građevinskim materijalom izlomljenom ciglom, žbukom i kamenjem. Taj zid kao i kupola na kojoj je rađeno, iskopavanjem, utvrđeno je da su građene na ranijoj građevini koja je drugačija strukturom i načinom gradnje. Ispod zida su stupovi koji su također drugačije građeni i drugačiji je materijal gradnje. Uz kupolu su pronađeni ostaci keramike, a uz vanjski dio zida puno pepele, gara nešto kostiju i keramike... Pepeo je izrazito fine strukture. Pronađeno je šezdesetak ulomaka keramike i jedan željezni ukras koji je u stanju potpune korozije i nekoliko kostiju. Stručna arheološka obrada obavljenog istraživanja je u tijeku ali se već sada može reći da je srednjovjekovna utvrda podignuta na starijoj građevini i da su na tom mjestu uočena barem tri arheološka sloja.¹⁰ Ovo probno istraživanje nam kazuje i potvrđuje pretpostavke da se ovdje radi o utvrdi koja je u srednjem vijeku tek dograđivana na temeljima starije tvrđave. Ako se radi o tri arheološka sloja, najvjerojatnije je da je jedan iz vremena Rimljana. Na to, između ostalog, ukazuje posebno veličina drugog, unutrašnjeg opkopa.

Posvećenje glavnog oltara u crkvi Blažene Djevice Marije
u Soljanima 9. kolovoza 1903.

¹⁰ Paušak, M.: isto.

Kuća građena 1926.
vlasnici Lukačević
Jakobovi

Kuća građena pod kraj
19. st.
prvi vlasnik - sadašnji
Gvozdić Srimčevi

Šimićev stan

Prid Općinom i bilježnikovom kućom dvadesetih godina 20. st.

- Prid Reminom suvačom - Pripadnici Pjevačkog zbora 1937.

Vršidba na Filjiinom guvnu tridesetih godina

Žetva četrdesetih godina 20. st.

Ispred Hrvatske čitaonice tridesetih godina dvadesetog stoljeća

Mladenci Janko i
Kata Česko

Članovi Seljačke sloge tridesetih godina

KATALOŠKE JEDINICE:

1. Keramika Vučedolske kulture, Lovačke kuće nedaleko Zvizdana, ZMSG Županja
2. Kamena sjekira i pršljen (neolit), vl. Janko Šproh
3. Kamena igla (neolit), vl. Adam Rogić
4. Kameno sječivo- bijelo (neolit), vl. T. Lunka
5. Kamene alatke (paleolit – neolit), vl. T. Lunka
6. Rimska keramika (antika), vl. T. Lunka
7. Srednjovjekovna keramika, vl. T. Lunka
8. Karta Peutingeriana – Saldis
9. Zemljovid „Hrvatsko naselje u Fruškogorskom području 14. i 15. st.
10. Zemljovid Cvelferije u 15. st. vl. I. Čosić Bukvin
11. Tajni vojni zemljovidi – Soljani, druga polovica 18. st.
12. Istočna Slavonija u 18. st. vl I. Čosić Bukvin
13. Dio zemljovida sa grbom – Stari Rim – istočne provincije vl. I. Čosić Bukvin
14. Katastarski plan Soljani, 1858. HAD Zagreb
15. Katastarski plan Soljani, 1902.
16. Katastarski plan Soljani tridesetih godina 20. st.
17. Pogled na Zvizdan grad, dvije fotografije (2011), T. Lunka
18. Misnica s kraja 19. st., RKT Župni ured Soljani
19. Barjak sv. Kuzme i Damjana, RKT Župni ured Soljani
20. Jastučić (crkveni) 1888. RKT Župni ured Soljani
21. Nacrt crkve s početka 20. st Arhiv RKT Župnog ureda Soljani
22. do 32. Dokumenti Župe Soljani, Arhiv RKT Župnog ureda Soljani
33. do 41. Zbirka dokumenata iz vremena Vojne krajine, HAD Zagreb,
42. Preslike iz Zemljišne Knjige Soljani 1808. DA-VU Vinkovci
43. do 62. Preslike dokumenata iz razdoblja 1870 – 1918 DA-VU Vinkovci
63. Spomenica Dvorazredneobće pučke učione u Soljanima, arhiv OŠ Soljani
64. do 67. Ispitna izvješća 1905, 1922. 1928. 1933. Arhiv OŠ Soljani

Na klupčici početkom četrdesetih godina

68. Preslika Iskaz obrtnika i trgovaca nazočnih u občini Soljani 1909. ZMSG Županja
69. Nacrt ciglane sa kružnom peći u Soljanima 1906.
70. Soljani 1903. – razglednica
71. Soljani 1914. – razglednica
72. do 86. Preslike dokumenata iza 1918. DA-VU Vinkovci
87. Pravila Hrvatske čitaonice u Soljanima 1904. – HDA Zagreb
88. Izvješća Hrvatske čitaonice Soljani 1934. ZMSG Županja
89. Pravila Slovačke čitaonice u Soljanima 1932. HDA Zagreb
90. Pravila Nogometnog kluba „Zora“ Soljani 1932., HDA Zagreb
91. Izvješće sa Osnivačke skupštine Nogometnog kluba „Zora“ Soljani 1932. HDA Zagreb
92. Hrvatski sokol Soljani, plakat iz 1928. Hrvatski sokol Vinkovci
93. do 125. Stare fotografije od kraja 19. st. do sedamdesetih godina 20. st.
- 126., 127. Kanonske vizitacije iz 1754. i 1755. Vl. preslika I. Čosić Bukvin
128. do 140. Zbirka fotografija ZMSG Županja
141. do 192. Fotografije: Tradicijsko graditeljstvo u Soljanima – kuće, gospodarske zgrade, stanovi – dio projekta Tradicijsko graditeljstvo u selima drenovačke Posavine – Cvelferije. , autori T. Lunka i S. Orač.

Župna crkva sa župnim stanom 1920. godine.

Nakladnik:

Osnovna škola „Josip Kozarac“
Soljani

Za nakladnika:
Zvonko Capjak

Autori izložbe i kataloga:
Tomislav Lunka, Danijela Babić,
Siniša Orač, Marija Lucović
i Tanja Suhorski

Autor teksta: Tomislav Lunka
Fotografije: Foto Cibalia Vinkovci
Grafičko oblikovanje: Zebra,
Vinkovci

Tisak: Zebra, Vinkovci
Naklada: 200 primjeraka

Korišteno gradivo:

RKT Župni ured Soljani
Školski arhiv OŠ „Josip Kozarac“ Soljani
Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ Županja
Državni arhiv Vukovar
Hrvatski državni arhiv
Obiteljske zbirke:
Tomislava Lunke
Ivana Ćosića Bukvina iz Vrbanje
Janka Šproha iz Soljana

Izložbu i katalog sponzorirala
Općina Vrbanja

Fotografije sponzorirala
Foto Cibalia Vinkovci